

Varför har vi inte haft mer arbetstidsförkortning?

JACK VAHNBERG

INLÄGG Arbetstiden och dess eventuella förkortning är återigen på dagordningen. Fackföreningar som Kommunal och LO har skrivit rapporter om det (Andersson 2024; Blomqvist 2025), Svenskt näringsliv likaså (Danielsson 2024). Till och med Konjunkturinstitutet har ännu en gång producerat en text som behandlar frågan (Kolsrud 2024). Ni kan gissa vem som tycker vad. Jag har själv skrivit om ämnet tillsammans med Paul Pawlowski, med ett par debattartiklar baserade på vår masteruppsats (Vahnberg and Pawlowski 2023b, 2023a; Vahnberg m fl 2024). Det är en het fråga, där diskussionen kretsar kring de ekonomiska och sociala (och ibland ekologiska) konsekvenserna av att sänka normalarbetstiden. Oavsett vad man tycker i sak kan man undra: varför har vi inte haft mer arbetstidsförkortning?

En möjlig förklaring är att vissa grupper i samhället, de som åtnjuter större frihet i arbetslivet, redan har fått en informell arbetstidsförkortning sedan vi senast formellt reglerade arbetstiden nedåt. Om så är fallet är det inte orimligt att dessa grupper lagt sitt politiska kapital på andra frågor, med effekten att den generella arbetstidsförkortningen uteblivit både från den allmänna dagordningen och faktiska lag- och kollektivavtalsförändringar. För att utforska om så är fallet kan vi börja med en historisk överblick.

Artionden av arbetstidsförkortning

Lagstadgad arbetstidsförkortning är en av arbetarrörelsens stora vinster, och en fråga som kämpades för tidigt under dess historia. Kollar vi på figur 1 ser vi

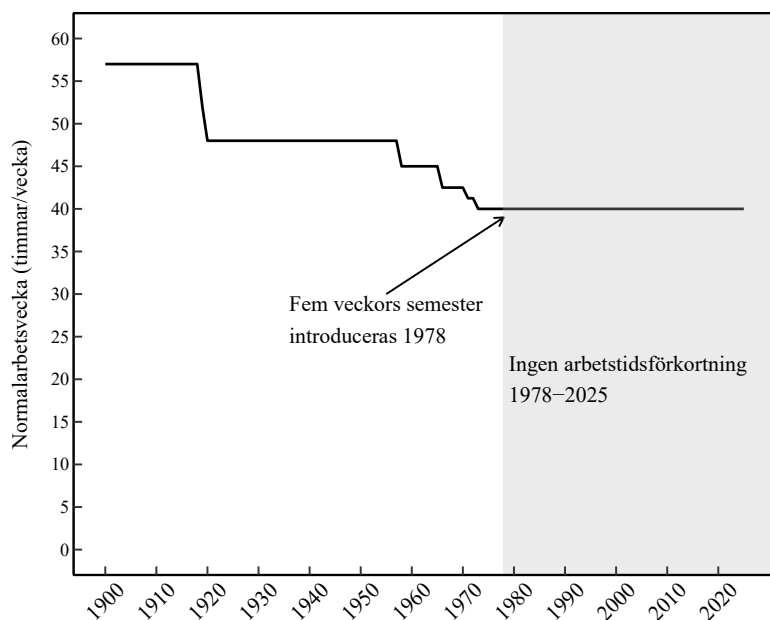
hur arbetstiden i Sverige har förändrats över tid. Här har jag helt enkelt använt de uppgifter som Isidorsson (2001) redovisar i sin avhandling om arbetstidsförkortning, där han diskuterar arbetsveckans längd utifrån kollektivavtal och lagstiftning.

Två saker blir tydligt när vi visualiserar arbetstiden på det här sättet. Det ena är att arbetsveckan förkortades ett flertal gånger under perioden 1900–73, samtidigt som semestern förlängdes (här visar jag endast sista semesterförlängningen, men två veckor introducerades vid 1938, tre vid 1951 och fyra vid 1963). Det andra är att sedan 1978 har ingen generell arbetstidsförkortning genomförts i Sverige. Det är förbryllande – varför slutade vi vid 40 timmar och fem veckors semester?

Det går självklart att nyansera den här bilden. Under ett par år på 1990-talet var den lagstadgade semestern 27 dagar i stället för 25. Vissa lokala eller sektoriella kollektivavtal har kortare arbetstid. Vissa kollektivavtal har även en typ av arbetstidsförkortning som den anställde kan ta ut likt semester, ofta förkortat ATK för arbetstidskonto. Under perioden har vi även sett en höjning av pensionsåldern, något som förlänger den totala arbetade tiden under arbetslivet. I motsatt riktning studerar en större grupp fler år på universitet, vilket senare relägger inträdet på arbetsmarknaden och kan därför ses som en självreglerande arbetstidsförkortning. Men den generella bilden är densamma: Vi slutade förkorta standardarbetstiden i slutet på 1970-talet.

Även om åsikterna kring kortare arbetstid skiljer, så är detta udda. Som samhälle väljer vi inte politisk väg endast efter vad nationalekonomerna säger kommer hända, utan på en lång rad andra övervägande i den offentliga och politiska debatten. Många fick stora fördelar när arbetstiden reglerades neråt, med mer fritid, mer frihet, längre helg

Jack Vahnberg är doktorand i urbana studier vid Malmö universitet och RISE Sweden, och skriver sin avhandling om energifattigdom och ojämlikhet i Sverige. jack.vahnberg@ri.se

Figur 1
Normalarbetsvecka
reglerad genom lag
eller kollektivavtal i
Sverige, 1900–2025

Anm: Arbetstidsförändringar utöver förändrad normalarbetsvecka som höjd pensionsålder, arbetstidskonton eller förhandlad semester inkluderas ej.

Källa: Isidorsson (2001) samt egna beräkningar.

och årlig semester. Det hade inte varit förvånande ifall arbetstidsförkortning hade fortsatt vara en fråga på den politiska dagordningen, med fortsatta reformer. Dessa har alltså uteblivit.

All arbetstid är inte lika

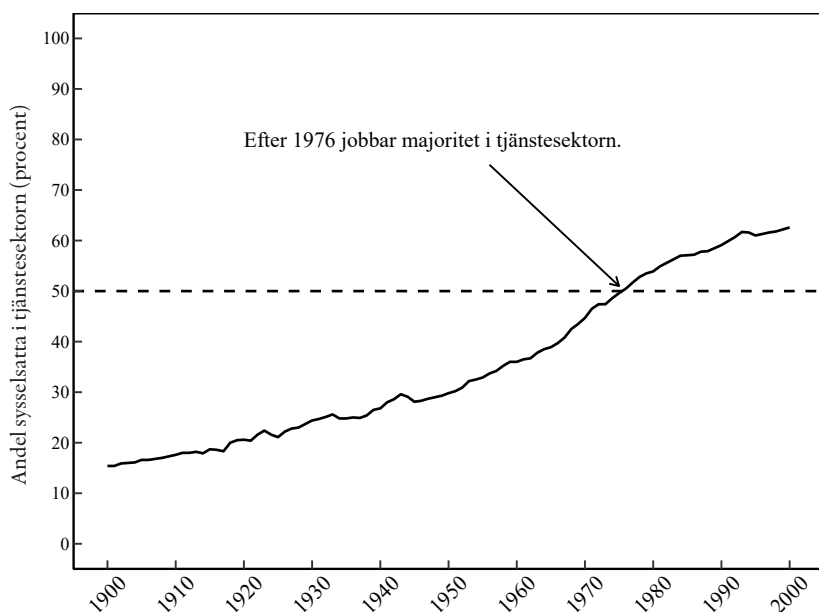
För att börja besvara frågan om varför vi inte sett en arbetstidsförkortning på nästan 50 år kan det vara värt att fundera på vad vi menar med "arbete". Ordet kan lätt användas som att det beskriver en homogen uppsättning mänskliga aktiviteter, men som Roland Paulsen uppmärksammar i sin bok *Arbetsamhället* och avhandling *Empty Labour* är det väldigt stor skillnad på att arbeta på golvet i industrin, på ett sjukhus som sjuksköterska, som pianist, managementkonsult på ett internationellt företag eller för den del som akademiker likt mig själv (Paulsen 2017, 2014). Att likställa våra arbeten genom att mäta tid är ganska

absurt, bara på grund av hur varierade våra lönearbeten faktiskt är.

Av den anledningen kan det vara värt att fundera på vilket sätt arbetsmarknaden i stort, och på så vis de faktiska aktiviteter som människor utför under sin arbetstid, har förändrats över de senaste 100 åren. I figur 2 visualiserar jag andelen sysselsatta som kan beskrivas tillhöra "tjänstesektorn" i Sverige. Den allmänna trenden är tydligt uppåtgående. Speciellt intressant att notera är att majoriteten sysselsattes av tjänstesektorn fr o m 1976.

Man ska, som det heter, tolka de exakta siffrorna med försiktighet. Dels är det svårt att konstruera historiska uppskattningar för den här typen av uppgifter (dessa kommer från Edvinssons (2005) avhandling på ämnet), dels är det inte alltid klart vad tjänster innebär. I det här fallet inkluderas offentlig administration, företagstjänster, bank- och

Figur 2
Strukturförändring
på den svenska
arbetsmarknaden,
1900–2000

Anm: Tjänstesektorn definieras här som summan av serierna Offentliga tjänster, Privata reproduktiva tjänster och Cirkulation.

Källa: Data från Edvinsson (2005) samt egna beräkningar.

finansväsendet och forskning. Typen av arbeten vi skulle kunna beskriva som "kontorsjobb". Men vi kommer även inkludera saker som vård, utbildning och besöksnäring. Kollar man på SCB:s uppgifter, som tyvärr börjar 1980, ser man samma uppåtgående trend för de mer kontorsliknande arbetena, men med något lägre siffror. Oavsett är det tydligt att andelen sysselsatta som arbetar på kontor i stället för en mer traditionell arbetsplats har ökat över tid.

Den som har arbetat under någon längre tid på ett kontor i Sverige kan nog ana var det här argumentet är på väg. Som arbetare inom industrin eller vården har man inte särskilt mycket kontroll över sin arbetstid. Arbetet i sig är tungt, och man inte bara förväntas att vara på sin arbetsplats under de specificerade arbetstimmarna utan detta kontrolleras även på olika sätt, inte sällan genom en stämpelklocka av något slag.

På ett kontor är regleringen av arbetstiden mycket mer avslappnad. På sin höjd behöver arbetstagaren i dag rapportera in timmar, där hen beskriver hur mycket tid som spenderas på vad för typ av projekt. Det är också mycket svårt att koppla arbetad tid på plats till *output*. Möten förläggs eventuellt på annan plats än kontoret, och speciellt på senare tid kan mer och mer av arbetet utföras hemifrån. Det är både svårare att kontrollera dessa arbetares arbetstid, och även om det är möjligt görs det *de facto* inte. Det är bara att läsa reaktionerna när Volvo ville införa ett sådant övervakningssystem (Lönnroth 2026).

Vi kan således förvänta oss att följsamheten med 40 timmars arbetsveckor inte är lika god på kontoren. Det kan handla om anställda som anländer efter 8 på morgonen eller lämnar tidigt på eftermiddagen. Helgen tas eventuellt ut tidigare än 17 på fredagar, och föräldrar

som behöver hämta barn kan också behöva lämna tidigare. Besläktat är fenomenet tomt arbete, där anställda inte utför arbetsuppgifter under arbetstid, antingen genom ett medvetet undvikande eller helt enkelt brist på arbetsuppgifter (Paulsen 2014). Detaljerna varierar, och vi förväntar oss att vissa typer av arbetsplatser inte följer det här mönstret (vissa *startups*, managementkonsulter eller *callcenters* t ex), men i det stora hela kan vi formulera en tydlig hypotes: Tjänstepersoner arbetar i regel mindre än 40 timmar per vecka.

Mätbara skillnader i arbetstid

Denna slutsats går också att styrka kvantitativt. Historiskt pekar Isidorsson (2001) ut samma sak, dvs att tjänstepersonernas arbetstid var kortare än arbetarnas. I takt med att arbetarna fick kortare arbetstid närmade sig grupperna, i alla fall formellt.

I en modern kontext menar Bosch och Wagner (2017a) att anställda i tjänstesektorn arbetar färre timmar än resten av EU, oavsett om man mäter i termer av sektor eller jämför yrken i termer av arbetare kontra tjänstemän. Bosch och Wagner (2017b) anmärker även att Sverige, tillsammans med Portugal, var de enda länderna där skillnaden i arbetstid mellan tjänste- och produktionssektorn inte hade ökat i slutet av mätperioden.

Serierna i de ovan nämnda verken slutar under 1990-talet. En del har förändrats sedan dess, bl a en ökad dominans av IT-sektorn. Konstruerar vi liknande tidserier över veckoarbetstiden för arbetare och tjänstepersoner sedan slutet av 1990-talet får vi figur 3. Intressant nog ser vi inte riktigt den skillnaden Bosch och Wagner (2017a, 2017b) beskriver i början av vår tidserie, men som börjar divergera vid 2009 och växa för att toppa vid 2020 på 1,8 timmar per vecka.

Om vi tidigare behövde hålla tungan rätt i mun vid tolkning av sysselsättningsdata bör vi träda med stor försik-

tighet när vi tolkar arbetstidsmätningar. Dessa data kommer här från Eurostat och är baserade på arbetskraftsundersökningar, som är en typ av enkätundersökning. När en anställd får frågan om hennes arbetade timmar är det osannolikt att denne inkluderar den typen av informell arbetstidsförkortning som vi diskuterat här, oavsett om det är mindre tid spenderat på kontoret eller en större frihet till pauser under arbetsdagen. Det finns alltså en risk att skillnaden har en viss bias, och i större utsträckning reflekterar skillnader i benägenhet att ta tjänstledigt, sjukskriva sig, eller tillgången till mindre arbetstidsförkortning via enskilda avtal.

Det kan också noteras att jag här har valt att endast visualisera arbetstiden hos anställda med heltidskontrakt, och utesluter alltså effekten av deltidarbete. Bosch och Wagner (2017a) spekulerar att tjänstesektorn tenderar att ha kortare arbetstider just på grund av större förekomst av deltidarbete, men i dessa tidserier blir skillnaden i själva verket mindre mellan arbetare och tjänstepersoner ifall man inkluderar deltidarbete. En skillnad som inte går att separera ut i denna data är det faktum att heltidsarbete är delvis olika definierat mellan sektorer och yrkesgrupper. Blomqvist (2025) skriver i en rapport åt LO att arbetare i LO-kollektivet tenderar i större utsträckning ha heltidskontrakt med något kortare arbetstimmar (fem procent med 35–37,5 och tre procent med 30–35 timmar per vecka för arbetarna kontra respektive två procent och en procent för tjänstepersonerna). Ifall vi hade tidserier på fördelningen av kontrakt hade sannolikt skillnaden vi ser i figur 3 alltså varit större.

Man bör också vara något försiktig i uppdelningen ”tjänsteperson” och ”arbetare”, då båda kategorierna innehåller som ovan beskrivet ganska olika yrken. Tjänstepersoner innehåller ingenjörer, anställda inom finans- eller IT-sektorn,

Figur 3
Faktiskt arbetade
timmar under en
referensvecka per
yrkestyp

Anm: Här definieras Tjänstepersoner som "Managers", "Professionals", "Clerical support workers", "Service and sales workers", "Technicians and associate professionals" och Arbetare som "Elementary occupations", "Plant and machine operators and assemblers", "Skilled agricultural, forestry and fishery workers", "Armed forces occupations" enligt ISCO08. Faktiskt arbetade timmar under en referensvecka, viktade medelvärden efter antal anställda samt rullande medelvärde över tre år.

Källa: Data från Eurostat Labour Force Survey (LFS), tidserierna lfsa_ewhais och lfsa_epgais samt egna beräkningar.

men även läkare, sjuksköterskor och lärare. Arbetare är kanske närmare typen av yrke vi är ute efter, men saknar då anställda inom tjänstesektorn som även de saknar makt över sin arbetstid. Delar vi upp sektor ser vi dock liknande trender, med något lägre skillnader.¹

Dessa tidserier ska alltså ses som underskattningar på skillnaden mellan grupperna, som med största sannolikhet behöver mycket bättre mikrodata eller en större mängd fallstudier för att helt få grepp om. Dock är det intressant att notera just ökningen av skillnaden mel-

lan grupperna som uppstått under vår mätperiod. Detta kan ha att göra med en eventuell kulturförflyttning, där det blivit mer acceptabelt att lämna kontoret tidigare, men också svårigheterna att reglera arbetstiden i och med ökat distansarbete. Man skulle kunna förvänta sig att samma kultur inte nödvändigtvis finns i andra länder, där arbetsplatserna är mer hierarkiskt organiserade eller med annorlunda syn på arbete.

Trots bristerna i tillgängliga data ger historiska källor, tidigare studier som Bosch och Wagner (2017a, 2017b) och

¹ Intressant är dock att skillnaden mellan sektorer är större i resterande EU än i Sverige, medan skillnaderna mellan yrken är mindre i resterande länder. Detta har möjligen att göra med vad som räknas som heltidsarbete i respektive länder.

Paulsen (2014), arbetskraftsundersökningarna och anekdotiska resonemang oss fog att tro att tjänstepersoner, eller kanske snarare kontorsarbetare, sannolikt arbetar mindre än de grupperna med mindre makt över sin arbetstid.

Var lägger man sitt hårt ihopsamlade politiska kapital?

Tjänstepersoner har alltså relativt god makt över sin egen arbetstid, utöver att de i regel är välutbildade och har relativt god inkomst. Det är en grupp som har stort politiskt inflytande dels på grund av sin som vi har sett betydande storlek, dels på grund av sin utbildning och därför politiska kunskap. Med andra ord avgör denna "medelklass" val, och dess intressen påverkar den offentliga debatten.

Om min hypotes stämmer, dvs att arbetstagare i tjänstesektorn till stor del redan har en kortare arbetstid, så blir det plötsligt rimligt att arbetstidsförkortning inte varit en större politisk fråga. Varför ska man lägga politisk energi och kraft på något man redan åtnjuter?

Det går även att empiriskt belägga ett förändrat röstbeteende under perioden vi undersöker. Över tid har den högutbildade eliten som tidigare röstat på partier till höger gradvis röstat allt mer vänster (Gethin m fl 2022). Författarna till studien, som inkluderar 21 västerländska demokratier, indikerar att detta beror på en allt ökad vikt av socio-kulturella politiska skiljelinjer, på bekostnad av den tidigare starkare klasslinjen. Där resonerar de även att denna förändring i väljarbas också delvis kan förklara att vissa klassiska ekonomiska frågor getts mindre vikt i den politiska diskussionen.

På liknande vis kan vi resonera att eftersom en större del av väljarna inte är i lika stort behov av arbetstidsförkortning, så är det heller inte lika prioriterat i den politiska debatten av vare sig gruppen i fråga eller partier som representerar den. I stället kan andra politiska frågor ha tagit dess plats, så som socio-

kulturella frågor som Gethin m fl (2022) pekar på, eller andra arbetsrelaterade frågor som högre lön, ökat hemarbete eller omställningsstöd, på bekostnad av ytterligare förkortad arbetstid.

Så varför har vi inte haft någon arbetstidsförkortning på nästan 50 år? Svaret är att vi snarare inte haft en *formell* arbetstidsförkortning, och inte för alla. I stället är det fullt möjligt att en stor grupp i samhället lyckats åtnjuta kortare arbetsdagar genom de friheter de besitter.

Att tjänstepersoner har kortare arbetstid behöver inte i sig vara ett problem – det är mycket möjligt att det har ett flertal positiva effekter (men det är en diskussion för ett annat tillfälle). Men diskussionen om arbetstidsförkortning behöver ta olika gruppers förutsättning i åtanke. Isidorsson gör en intressant poäng av just tjänstepersoners och arbetares olika förutsättningar, och deras möjliga politiska konsekvenser, när han skriver om Svenska Arbetsgivarföreningens inställning under 1950-talet:

De arbetsgivare som ansåg att tjänstemännen skulle ha en särställning inom företagen hoppades undvika en radikalisering av tjänstemannarörelsen och var därför beredda att behålla bättre anställningsförhållanden för tjänstemän eller tillmötesgå nya krav i den riktningen. (2001, s 67)

Följer vi resonemanget till dagens politik riskerar skillnaden i arbetsförhållanden mellan tjänstepersoner och arbetare att stå i vägen för en bredare politik som förbättrar samtligas förutsättningar i arbetet och på arbetsmarknaden.

Arbetstidsförkortning tas upp av motståndare som en risk – förkortar vi arbetstiden avstannar tillväxten, och samhället får lida (ett påstående som går att ifrågasätta). Men en viktig nyansering blir: arbetstidsförkortning för vem? De svårigheter att mäta arbetstid som jag kort redogjort för här reflekterar just det faktum att vissa yrkesgruppers arbetstid

är *de facto* okontrollerad. En formell reglering av arbetstiden hade alltså till större del kommit till gagn de grupper som inte har makt över sin egna tid.

Ska vi ha en nykter konversation om normalarbetstidens eventuella förkortning bör vi ta på allvar det faktum att vissa grupper sannolikt redan har en informell arbetstidsförkortning, och inte utgå från en felaktig bild av en i dagsläget jämlik arbetsmarknad. I stället bör den strukturella ojämlikhet mellan grupper jag pekar på här ta en central plats i debatten.

REFERENSER

- Andersson, H (2024), "Tid för förändring: en rapport om arbetstidsförkortning", Kommunal, Stockholm.
- Blomqvist, N (2025), "Kortare arbetstid – fakta, forskning och förutsättningar: slutrapport", LO:s Arbetstidsutredning 2025, LO, Stockholm.
- Bosch, G och A Wagner (2017a), "Measuring Economic Tertiarisation: A Map of Various European Service Societies", i Bosch, G och S Lehnendorff (red), *Working in the Service Sector: A Tale from Different Worlds*, Routledge, New York.
- Bosch, G och A Wagner (2017b), "Why Do Countries Have such Different Service-sector Employment Rates?", i Bosch, G och S Lehnendorff (red), *Working in the Service Sector: A Tale from Different Worlds*, Routledge, New York.
- Danielsson, P (2024), "Samhällsekonomiska kostnader av arbetstidsförkortning", rapport juni 2024, Svenskt Näringsliv, Stockholm.
- Edvinsson, R (2005), *Growth, Accumulation, Crisis: With New Macroeconomic Data for Sweden 1800-2000*, doktorsavhandling, Ekonomisk-historiska institutionen, Stockholms universitet.
- Gethin, A, C Martínez-Toledano och T Picketty (2022), "Brahmin Left Versus Merchant Right: Changing Political Cleavages in 21 Western Democracies, 1948–2020", *The Quarterly Journal of Economics*, vol 137, s 1–48.
- Isidorsson, T (2001), *Striden om tiden: Arbetstidens utveckling i Sverige under 100 år i ett internationellt perspektiv*, doktorsavhandling, Historiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Kolsrud, J (2024), "Effekter av kortare arbetstid på BNP, sysselsättning, produktivitet och hälsa", Specialstudie från Konjunkturinstitutet (KI), Stockholm.
- Lönnroth, V (2026), "Volvo Cars börjar mäta anställdas närvaro – via Wifi", *Göteborgsposten*, 20 februari 2026.
- Paulsen, R (2014), *Empty Labor Idleness and Workplace Resistance*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Paulsen, R (2017), *Arbetsamhället: Hur arbetet överlevde teknologin*, Atlas, Stockholm.
- Vahnberg, J och P Pawlowski (2023a), "Does Labour Work? A Macroeconomic Perspective on Work Time Reduction", masteruppsats, Göteborgs universitet.
- Vahnberg, J och P Pawlowski (2023b), "Mycket att vinna på att arbeta mindre", *Svenska Dagbladet*, 1 augusti 2023.
- Vahnberg, J, P Pawlowski, S Engqvist och D Suhonen (2024), "Återupprepade felaktigheter om arbetstidsförkortning", *Dagens Industri*, 8 juni 2024.